

KONFRONTATYWNA ANALIZA DYSKURSU MEDIALNEGO O GENOCYDZIE

(Grair Magakian „Ormiańsko-turecki konflikt 1915 roku we francuskojęzycznych i rosyjskojęzycznych (multi)mediach w XXI wieku – wybrane zagadnienia”, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 2020, 506 s.)

Oleg LESZCZAK

doktor habilitowany
profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska
oleg.leszczak@ujk.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-3358-8923>

DOI 10.25128/2304-1222.20.51.09

ABSTRACT

The article is a review of a new monograph by Polish researcher of Armenian origin Hrair Magakian, devoted to the analysis of Russian and French-language media discourse on the phenomenon of the Armenian Genocide in 1915. The article evaluates the method of discourse analysis proposed by the author of the monograph.

Keywords: Grair Magakian, monograph, Genocide, media discourse.

Стаття є рецензією на нову монографію польського дослідника вірменського походження Грайра Магакяна, присвячену аналізу російсько- і франкомовного медійного дискурсу на тему феномену Геноциду вірмен у 1915 році. У статті оцінюється запропонований автором монографії метод плексів.

Ключові слова: Грайр Магакян, монографія, Геноцид, медійний дискурс.

Artykuł stanowi recenzję nowej monografii polskiego badacza ormiańskiego pochodzenia Graira Magakiana, poświęconej analizie rosyjsko- i francuskojęzycznego dyskursu medialnego na temat fenomenu Genocydu Ormian w 1915 roku. W artykule ocenie poddana została zaproponowana przez autora monografii metoda analizy dyskursu medialnego.

Słowa kluczowe: Grair Magakian, monografia, Genocyd, dyskurs medialny.

Recenzowana rozprawa monograficzna jest dość śmiałym i ambitnym projektem badawczym zarówno pod względem wielowątkowości podejmowanego tematu oraz wielorakości problematyki, jak i od strony złożoności analizowanego materiału, tj. rosyjskojęzycznego i francuskojęzycznego metadyskursu publicznego poświęconego dotychczas nierozstrzygniętemu zjawisku etnicznych czystek na Kaukazie i na terytorium Imperium Osmańskiego, nazywanego przez uczestników ww. dyskursów *Геноцид'ем* / *Génocide'ем*. Przed Autorem stało niesamowicie trudne zadanie rozwarstwienia badanego obiektu jednocześnie na wielu poziomach: *stricte* kognitywnym (dotyczącym kwalifikacji podstawowych obiektów sporu ormiańsko-tureckiego), powierzchowno-tekstowym (dotyczącym nazewnictwa podstawowych pojęć w tekstach rosyjsko- i francuskojęzycznych), dyskursywno-pragmatycznym (dotyczącym sposobu wypowiedania się w dyskursach różnego typu – potocznym, społeczno-politycznym oraz naukowym), konceptualno-ideologicznym (dotyczącym sposobu kognitywnej ekspresji myślenia podmiotów dyskursywnych o różnym ukierunkowaniu ideowym) oraz intencjonalno-pragmatycznym (illokucyjnym, dotyczącym

79 *Studia methodologica*, ISSN 2304-1222, No. 51. 2020

celów ideologicznego wpływu podmiotów dyskursywnych na potencjalnego odbiorcę). Zadanie to mocno się komplikuje kwestiami międzynarodowo-prawnymi, ponieważ omawiany dyskurs tematyczny dawno już przestał być tylko sporem strony ormiańskiej ze stroną turecko-azerską wewnątrz Armenii, Turcji i Azerbejdżanu. Uwikłane zostały do niego nie tylko potężne diaspory ormiańska i turecka w Rosji i Francji, które przekształciły przestrzeń medialną tych krajów w arenę wojny informacyjnej (co uzasadnia skupienie się Autora akurat na tych dwóch kręgach kulturowo-językowych), ale również rządy, politycy i działacze publiczni innych krajów, w których kwestia etnicznych czystek na Kaukazie i na terytorium Imperium Osmańskiego (przede wszystkim dokonanych na Ormianach w 1915 roku) nabyła kształtów aktów normatywno-prawnych. Wybór przez Autora rosyjsko- i francuskojęzycznej przestrzeni medialnej jako obiektu obserwacji sporu ormiańsko-tureckiego/azerskiego można uzasadnić również tym, że faktycznie nie istnieje jako taki dyskurs bezpośredni: Ormianie są nieobecni w tureckiej (azerskiej) przestrzeni medialnej, Turcy zaś i Azerowie nie mają możliwości funkcjonowania w kulturalno-informacyjnej przestrzeni Armenii.

Złożoność i wielowarstwowość badanego dyskursu w pełni uzasadnia strukturę recenzowanej monografii. Autor był zmuszony po poświęceniu aż dwóch dość obszernych rozdziałów („Fenomenologia dyskursu i jego współczesne implikacje w środkach masowego przekazu” oraz „*Γενοцид* / *Génocide* jako byt językowy w dyskursie o ormiańsko-tureckich stosunkach”) kwestiom metodologicznym oraz konceptualnym. Zresztą aspekty te są obecne również w trzecim rozdziale („Językowa wizualizacja faktu / fałszu w strukturze dyskursu o stosunkach ormiańsko-tureckich”), poświęconym istocie konfliktu informacyjnego – wartościowaniu podstawowych twierdzeń dotyczących kwestii czystek etnicznych. Nie da się omawiać tego typu wypowiedzi bez należytej analizy logiczno-metodologicznej i konceptualnej. Autor bardzo dobrze poradził sobie zarówno z konceptualną prezentacją kluczowego pojęcia ludobójstwa oraz osobliwościami jego werbalizacji terminami *Γενοцид* / *Génocide*, jak i z dość zawiłym sposobem argumentacji i kontrargumentacji stron dotyczącej stwierdzenia faktu czy fałszu *Genocydu* lub ich obalenia.

Bardzo ważnym dla zrozumienia złożoności i poniekąd unikatowości zaistniałej sytuacji dyskursywno-ideologicznej jest czwarty rozdział monografii „Ocena przyczyn i skutków empirycznego przełożenia dyskursu na stosunki ormiańsko-tureckie”, w którym Autor skupia się na poszczególnych aspektach interakcji komunikatywnej w dyskursie ideologicznym, takich jak: stwierdzenie / zaprzeczenie racji, akceptacja / nieakceptacja drugiej strony, relatywizacja konceptu prawdy, a także omawia cały szereg okoliczności kontekstowych, których udział w kształtowaniu ww. dyskursu jest niezmiernie ważna. Chodzi o czynniki perlokucyjne wypowiedzi stron oraz prawne warunki i konsekwencje realizacji danego dyskursu.

Warto wyraźnie podkreślić takt i wstrzeźliwość, z jaką Autor przedstawia opisywany materiał językowy, jak również rzetelność i wręcz drobiazgowość, z którymi dokonuje poszczególnych analiz tekstowo-dyskursywnych. Tekst monografii jest dość „gęsty”, czasem trudny

w odbiorze. Nie jest to lekka lektura. Wręcz przeciwnie. Wymaga stałej uwagi i skupienia na myśli Autora. Ciągłe trzeba mieć na uwadze co najmniej trzy podmiotowe pozycje – autorów wypowiedzi „proormiańskich” (w języku rosyjskim i francuskim), autorów „protureckich/proazerskich” (również w obu tych językach) oraz stricte metatekstową pozycję samego dra Magakiana jako autora analiz dyskursywnych. Dość często pozycja Autora monografii jest niejako „wpisana” w teksty dwóch poprzednich pozycji poprzez liczne przypisy analityczne i komentarze wspomagające czytelnika, który może nie być obeznany ze specyfiką regionu i z historią konfliktu między Ormianami i Turkami (a dzisiaj również Azerami). Bardzo pozytywnym momentem jest to, że Autor zadał sobie trud tłumaczenia większości fragmentów cytowanych z rosyjskiego i francuskiego na polski. Na odnotowanie zasługuje również to, że Autor dość precyzyjnie i konsekwentnie oddziela literaturę przedmiotu (którą opatruje przypisami tzw. harwardzkimi) oraz literaturę źródłową (czyli wypowiedzi licznych uczestników badanego dyskursu), opisywaną w przypisach dolnych. Ogrom opracowanej przez dra Magakiana literatury źródłowej najlepiej oddaje jej liczba w spisie bibliograficznym – 727 pozycji (nie licząc prawie 794 pozycji materiału badawczego).

Podsumowując, można stwierdzić, że recenzowana monografia jest solidnym i rzetelnym, a zarazem nowatorskim badaniem naukowym aktualnego i złożonego problemu. Praca może służyć wzorcem wielowarstwowej i wielowątkowej analizy dyskursywnej. Monografia na pewno znajdzie swoich wdzięcznych czytelników w szerokich kręgach polskich naukowców i dziennikarzy.

LITERATURA

Magakian, G. (2020) Ormiańsko-turecki konflikt 1915 roku we francuskojęzycznych i rosyjskojęzycznych (multi)mediach w XXI wieku – wybrane zagadnienia). Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice.